

บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด
The Integration of Buddhist Methods in Temple Development
in Roi Et Province

พระครูปลัดทองใบ สุภาโส (ปะพะลา)

Phrakrupalad Tongbai Supaphaso (Papala)

โสวิทย์ บำรุงศักดิ์

Sowit Bamrungphak

สงวน หล้าโพนทัน

Sanguan Laphonthan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus

E-mail: Sanguan.laphonthan@gmail.com

Received: 19 February 2024; Revised: 18 April 2024; Accepted: 23 April 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา 2) เพื่อศึกษาพุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด 3) เพื่อบูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด และ 4) เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 20 รูป/คน และเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา หมายถึง การบริหารจัดการวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด มี 4 ประเด็น คือ 1) ด้านการบริหาร จัดการ 2) ด้านบุคลากร 3) ด้านการจัดการสถานที่ และ 4) ด้านงบประมาณ พบว่าขาดปัจจัย โดยไม่มี งบประมาณต่าง ๆ จากทางคณะสงฆ์ องค์กรแต่ละองค์กรต้องจัดหาเอง การขับเคลื่อนล่าช้า

2. พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด หมายถึง การนำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการเป็น การบริหารอย่างเป็นระบบ และการวางแผนเป็นการบริหารเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตาม หลักสัปปายะ 4 คือ 1) พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามหลักอาวาสสัปปายะ 2) พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามหลักโคจรสัปปายะ 3) พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามหลักภัสสสัปปายะ และ 4) พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามหลักบุคคลสัปปายะ

3. บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด หมายถึง การพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดโดย การนำหลักพุทธวิธีมาบูรณาการเพื่อให้เกิดสัปปายะทางด้านกายภาพ จิตภาพ ปัญญา และสังคม

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด หมายถึง การบริหารจัดการวัดเพื่อให้เกิดสัปปายะทางกาย จิต ปัญญา และสังคม อันเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่ความเป็นร่มณีสถาน อย่างยั่งยืนตามหลักพุทธวิธี

คำสำคัญ: พุทธวิธี, บูรณาการเกี่ยวกับพุทธวิธี, การพัฒนาวัด

Abstract

This research article has objectives : 1)to study theoretical concepts regarding development, 2)to study Buddhist methods regarding temple development, 3) to integrate Buddhist methods in temple development in Roi Et Province, and 4) to present knowledge about the Buddhist methods in temple development in Roi Et Province. It is qualitative research. The research tools used were a focus group interview with 20 person (monks/people) and it is a descriptive data analysis.

The research results found that :

1. Theoretical concepts regarding development refer to the management of temples in Roi Et Province. There are 4 issues: 1) administration and management, 2) in terms of personnel, 3) in terms of venue management, and 4) in the budget aspect.

2. Buddhist methods regarding temple development means applying concepts and theories about management into systematic management and planning is the management of using resources for maximum benefit. Buddhist concepts developed according to Buddhist philosophy It is a management concept based on Buddhist philosophy. It is mainly intellectual work with good intentions for society. And the Buddhist method regarding the development of temples according to the principles of Sappaya 4 is 1) the Buddhist method regarding the development of temples according to the principles of Avasa Sappaya, 2) the Buddhist method regarding the development of temples according to the principles of the Gocara Sappaya, 3) Buddhist methods regarding temple development according to the principles of Phassa Sappaya, and 4) Buddhist methods regarding temple development according to the principles of Puggala Sappaya.

3. Integrate Buddhist methods in developing temples in the province. Roi Et Province refers to the development of temples in Roi Et Province by integrating Buddhist methods to achieve physical, mental, intellectual, and social satisfaction.

4. Knowledge about the integration of Buddhist methods in developing temples in Roi Et Province refers to the management of temples in order to achieve physical, mental, intellectual, and social well-being, which is development that leads to a sustainable peaceful place according to Buddhist methods.

Keywords: Buddhist Methods, Integrate Buddhist methods, Temple Development

บทนำ

การบริหารและการจัดการวัดหรือการพัฒนาวัด ในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้ากับพระสงฆ์สาวกไม่ได้เป็นผู้สร้างวัด การบริหารและการจัดการวัดเป็นหน้าที่ของคนสร้างวัดให้ พระพุทธองค์และสาวกไม่ได้เป็นเจ้าของวัด และไม่อยู่ติดวัดเพราะต้องจาริกสั่งสอนตามนิคมต่างๆ ปัจจุบันนี้การบริหารและการจัดการวัดเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาส ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การการบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การ

ประสานงาน การประเมินผลงาน การจัดงบประมาณและการประชาสัมพันธ์ (ศิริอร ชันธหัตถ์, 2547) การบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นหน้าที่และเป็นภารกิจของพระสงฆ์ การจะต้องบริหารจัดการคณะสงฆ์และการพระศาสนา การบริหารจัดการวัดในปัจจุบันได้กำหนดให้พระสงฆ์การมีหลักในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ 6 ด้าน ดังนี้คือ 1) บทบาทด้านการปกครอง 2) บทบาทด้านการศาสนศึกษา 3) บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) บทบาทด้านการสาธารณูปการ และ 6) บทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์ (ไพโรจน์ ดวงศรี, 2558) การบริหารจัดการหรือการพัฒนาทั้ง 6 ด้านนี้เป็นหน้าที่พระสงฆ์การทุกระดับต้องทำเพื่อประโยชน์และความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนา

สังคมที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นเป็นสังคมตัวอย่างคือสังคมสงฆ์ โดยมีพระพุทธเจ้าทรงดำรงตำแหน่งเป็นพระธรรมราชาเป็นผู้บริหารสูงสุดในองค์กรสงฆ์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราเป็นพระราชา นั่นคือเป็นธรรมราชา ผู้ยอดเยี่ยม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และทรงวางแนววิธีในการบริหารจัดการตามแนวพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีการบริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญ โดยผู้บริหารเองจะต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร และต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งโดยพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ถ้าเห็นจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่า เพราะเสียสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อย เพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ดังนั้นเมื่อก้าวถึงการปกครองคณะสงฆ์หรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จึงต้องยึดถือมั่นในพระธรรมวินัยเป็นหลัก เพราะพระธรรมวินัยเป็นทั้งโครงสร้างเป็นหัวใจใหญ่และเป็นการจัดสภาพสังคมสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยเป็นการพัฒนาบุคลากรในสังคมด้วยทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตนเอง (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549)

สังคมสงฆ์โดยมีวัดเป็นสถานที่สำคัญและเป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด เป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือ บุคคลตามกฎหมาย และตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ), 2545) และสำหรับการบริหารวัดที่มหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นนั้นมี 6 ประการ คือ การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2538)

วัดมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารจัดการวัดสูงสุด และต้องทำหน้าที่บริหารจัดการให้กิจการคณะสงฆ์เป็นไปได้อย่างดี มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความบริสุทธิ์ มีความยุติธรรม มีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพสังคมยุคปัจจุบัน โดยหลักการพระสงฆ์การหรือเจ้าอาวาสมีหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์หรือบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการบ่งชี้ในความสำเร็จในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบต่อไปก็ต้องอาศัยพระสงฆ์การระดับวัดเนื่องจากเจ้าอาวาสในแต่ละวัดเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชน และเป็นทีแรกพหุเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนมาก

การบริหารจัดการวัดหรือการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมของวัดในการให้บริการแก่ชุมชนด้านศาสนาและวัฒนธรรม รวมไปถึงกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน พระสงฆ์ที่มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองวัด มีอำนาจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ

แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 นั้น จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์หรือคณะสงฆ์เป็นผู้มีหน้าที่การดำเนินงานตามพันธกิจ 6 ด้าน เพื่อให้วัดและพระพุทธศาสนาอยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด พระพุทธศาสนาจะเจริญก็เพราะความเลื่อมใสของประชาชน พระสงฆ์คณะสงฆ์ย่อมเป็นตัวจักรสำคัญในความเจริญของพระพุทธศาสนาในการดำเนินงานของวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ดังนั้น พระสงฆ์จึงควรเพิ่มบทบาทมากยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณกว่าในอดีต แต่ต้องเป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของศาสนิกชน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาจิตใจคนให้สูงขึ้น และการบริหารงานให้มีความสมในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งการดำเนินงานตามภารกิจของทางพระสงฆ์มี 6 ประการ ดังนี้ (พระสุบิน กนตสีโล (ศรีบุญเรือง), 2549)

ประการแรก บทบาทด้านการปกครอง ได้แก่ การปกครองดูแลอบรมสั่งสอนพระสงฆ์ที่อ่อนพรรษา ทั่วให้เคร่งครัดในการศึกษาและปฏิบัติตามวินัยพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ ปกครองต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่าง

ประการที่สอง บทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การประกาศพระพุทธศาสนา คือ คำสอนของพระพุทธเจ้าแก่คนทั่วไปโดยไม่เลือกชั้นวรรณะทุกโอกาส

ประการที่สาม บทบาทด้านการศาสนศึกษา ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนก ธรรม-บาลี มีนักธรรมชั้นตรี โท เอก ส่วนแผนกบาลีมีประโยค 1-2 ถึง เปรียญธรรม 9 ประโยค

ประการที่สี่ บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้แก่ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาเด็กก่อนเกณฑ์

ประการที่ห้า บทบาทด้านสาธารณูปการ ได้แก่ การสร้างสิ่งก่อสร้างและพัฒนาวัดเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยมุ่งประโยชน์ให้คนทั่วไปได้ศึกษาพระพุทธศาสนา

ประการที่หก บทบาทด้านสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ การให้การช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนทั่วไปทั้งด้านจิตใจ โดยให้คำปรึกษาหารือ และด้านวัตถุ โดยให้วัตถุสิ่งของตามความพร้อมและกำลังความสามารถที่จะช่วยได้

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงองค์กรคณะสงฆ์ก็ต้องมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลกเพื่อความเจริญก้าวหน้าและเพื่อความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาการปรับเปลี่ยนองค์กรให้ประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่นการบริหาร การดำเนินงานการจัดการที่ดี ความสามารถในการจัดการองค์กรของผู้นำและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เป็นต้น องค์ประกอบที่กล่าวมานี้จะดำเนินการไปได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์กรหรือพระสงฆ์การเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์การทุกระดับมีบทบาทสำคัญในการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ในการดำเนินงานและเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรสามารถที่จะดำเนินการจัดการองค์กร ให้ดำเนินงานไปได้ด้วยดี ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญในการนำองค์กรหรือคณะไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย และการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมการดำเนินงานกิจการทางพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนเจริญรุ่งเรืองสืบถาวรไป โดยอาศัยคณะสงฆ์ พระสงฆ์การ เนื่องจากพระสงฆ์การเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชน และเป็นผู้นำที่โดยตรงต่อการดำเนินกิจการคณะสงฆ์ ต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการจัดการซึ่งจะต้องประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์กร หรือการดำเนินงานบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การประเมินผลงาน และการงบประมาณ ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของพฤติกรรม คือ การใช้อำนาจตามหน้าที่เพื่อให้บรรลุความสำเร็จ จำเป็นต้องมีการเรียนรู้ฝึกฝนหากสามารถทำสำเร็จก็เท่ากับว่าคณะสงฆ์พระสงฆ์การนั้นมีบุญแก่งสำคัญที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้ง่ายขึ้น (พระมหานพพล กนตสีโล, 2554)

ปัจจุบันโลกได้เปลี่ยนแปลงไปมาก การบริหารกิจการคณะสงฆ์จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการในการบริหารงานทั้ง 6 ด้านเสียใหม่ เพื่อให้เข้ากับกระแสความคิดที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตแทนการ สร้างระบบความคิด แบ่งออกเป็นสายสุดขั้ว ที่เน้นด้านการสงฆ์ด้วยเทคนิคการวิจารณ์กับสายกลางที่เน้นการสร้างสรรค ปรับตัว การให้ความร่วมมือ และแสวงหา เป็นการปรับกระบวนการทัศน์ในการบริหาร เช่น นอกจากจะเน้นที่การสร้างศาสนวัตถุภายในวัดแล้วเมื่อมาถึงยุคสมัยปัจจุบันคณะสงฆ์ควรเน้นในด้านอื่นให้มากขึ้น เช่น การเผยแผ่ธรรมะในที่ห่างไกล การส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ให้มากขึ้น ทั้งด้านแผนกธรรมบาลี และมหาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง โดยการจัดสรรทุนการศึกษาให้ภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง เพื่อให้ได้รับโอกาสในการศึกษาในระดับสูง ๆ ขึ้นไป เป็นการเผยแผ่และรักษาพระพุทธศาสนาอีกทางหนึ่ง

ปัจจุบันเป็นยุคสมัยที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงไปมากโลกมีความเจริญความทันสมัยด้วยเทคโนโลยีใหม่ ทั้งการคมนาคม การสื่อสาร การเดินทางไปไหนมาไหนใช้เวลาไม่นาน ด้วยรถยนต์ รถไฟฟ้า และเครื่องบิน ทำให้การเดินทางได้อย่างรวดเร็ว แม้แต่การเดินทางข้ามประเทศหรือข้ามทวีปก็ใช้เวลาไม่นานเหมือนสมัยก่อน ยิ่งเป็นเรื่องการสื่อสาร ยิ่งสะดวกสบายมากยากพูดคุยหรือยากดูอะไรในโลกนี้ก็สามารถดูได้ทันทีผ่านทางออนไลน์บนโทรศัพท์มือถือด้วยสัญญาณอินเทอร์เน็ต ฉะนั้น การติดต่อพูดคุยสื่อสารเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่สำคัญและเรื่องทั่วไปจึงเป็นเรื่องที่ง่ายสำหรับมนุษย์ยุคปัจจุบัน แม้แต่เรื่องการเผยแผ่หลักธรรมของศาสนาก็ได้ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยด้วย การเผยแผ่หลักธรรมของศาสนาได้โดยอาศัยสื่อออนไลน์ในการเผยแผ่อีกทาง เพื่อให้เข้าถึงประชาชนจำนวนมากได้ในเวลาที่รวดเร็วขึ้น ซึ่งก็รวมพระพุทธศาสนาทั่วโลกและในเมืองไทยด้วย คณะสงฆ์ในประเทศไทย จึงควรที่จะปรับการบริหารจัดการวัดหรือการพัฒนาวัดให้ทันสมัยมากขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่ศึกษา บัณฑิตการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา เพื่อศึกษาพุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด และเพื่อ บัณฑิตการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด อันเป็นการนำหลักแนวคิด วิธีการ กระบวนการ และ ลักษณะในพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด มาเป็นหลักปฏิบัติ และเพื่อให้การพัฒนาวัดของพระสงฆ์ใน จังหวัดร้อยเอ็ดได้อย่างชัดเจน และทำให้คณะสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แนวทางในการปฏิบัติตามหน้าที่ด้านการพัฒนาวัดให้มีประสิทธิภาพ ทั้งยังสามารถนำหลักธรรมในทางพุทธปรัชญาไปประยุกต์ใช้ของการบริหารงานภารกิจ 6 ประการ เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม และองค์กรคณะสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ดสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
2. เพื่อศึกษาพุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด
3. เพื่อบัณฑิตการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด
4. เพื่อเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบัณฑิตการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นตอนการค้นคว้าข้อมูล ได้แบ่งตามแหล่งข้อมูล ก) ข้อมูลปฐมภูมิ ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูล จากคัมภีร์ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539 อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และวิธีการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย ข) ข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือตำราวิชาการ วิทยานิพนธ์และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 รูป/คน 3) ขั้นตอนการประมวลผล และเรียบเรียง เป็นขั้นตอนสุดท้ายซึ่งเป็นการนำข้อมูลจากขั้นตอนต่าง ๆ ในข้างต้น มาทำการประมวลผล เรียบเรียง และสรุป เพื่อเขียนงานวิจัยให้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการทราบ และตั้งข้อเสนอแนะแนวทางในการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอน ตามวัตถุประสงค์ ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด มีดังนี้

1) ความสำคัญในการพัฒนา เกี่ยวข้องกับส่วนต่าง ๆ หลายส่วนด้วยกัน คือ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การพัฒนา และสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ มนุษย์ และสภาพแวดล้อมของมนุษย์ในการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนนั้น จะพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพัฒนา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ทิศทางการลงทุน ทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงสถาบันใหม่ ต่างมีความสำคัญคือมีความสมดุลและความเท่าเทียมกัน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความยั่งยืนและทำให้คนทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคตได้บรรลุตามความต้องการและตามความปรารถนาของเขาได้ ซึ่งเป็นเรื่องของความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันตั้งแต่ในระดับประเทศจนถึงระดับโลก

2) การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาคนเพื่อให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล โดยพัฒนาคนไทยให้มีผลิตภาพสูงขึ้น ปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกและวิถีชีวิตที่เกื้อกูลต่อธรรมชาติ มีสิทธิและโอกาสที่จะได้รับการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์จากการพัฒนา และคุ้มครองอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม พึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคง มีระบบการจัดการทางสังคมที่สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย รวมทั้งมีการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่หลากหลายมาใช้อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และมีความสมานฉันท์เอื้ออาทร

3) การพัฒนาศักยภาพ เป็นกระบวนการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญ เป็นความตั้งใจที่พยายามกระทำเพื่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง หรือเพื่อปฏิบัติการให้บรรลุผลตามเป้าหมาย โดยอาศัยยุทธศาสตร์หรือแผนการหรือวิธีการอันชาญฉลาดเพื่อบรรลุจุดหมายอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเป็นเป้าหมายที่มีความยากพิเศษไม่บรรลุได้โดยวิธีธรรมดาและสามารถนำไปผ่านการตรวจสอบ โดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อยืนยันว่าเป็นแผนการที่ใช้ปฏิบัติการเพื่อบรรลุจุดหมายของงาน อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การบริหารงานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) หลักการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธโดยยึดหลักบูรณาการ (Integration) คือหลักการของความสมดุลหมายถึงการทำให้สมบูรณ์ด้วยการนำหน่วยย่อยแต่ละหน่วยซึ่งมีความเชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันมารวมกันทำให้เกิดความพอดีหรือสมดุลและองค์รวมนั้นมีการดำเนินไปด้วยดีมีภาวะและคุณสมบัติในตัวเองเช่นคนเป็นองค์รวมเกิดจากกายกับใจนอกนั้นยังมีส่วนประกอบอื่นๆมากมายและส่วนประกอบอื่น ๆ ก็เข้ามาบูรณาการประสานกันในตัวเองธรรมชาติและสังคมก็มีสภาพในทำนองเดียวกันนี้คือต่างเป็นองค์รวม

5) สาเหตุปัญหาการบริหารจัดการวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด มีดังนี้

5.1 สภาพปัญหาการบริหารจัดการ พบว่า เกิดจากการบริหารงาน การวางแผนงาน วิธีการและแนวทาง ไม่มีการประชุมปรึกษาหารือ ในการขับเคลื่อนก็ต้องค่อย ๆ เป็นค่อยไป เพราะต้องวางกรอบความคิดในการพัฒนาวัดหลาย ๆ ด้าน แต่พื้นฐานจริง ๆ ของการขับเคลื่อนวัดนั้น ต้องอาศัยบุคลากรหรือ

แม้แต่ผู้ที่เกี่ยวข้องภายในวัดมาช่วยกัน ประเด็นที่สำคัญ คือ การปกครองคนหรือบุคลากรนั้น เพราะบางอย่างไม่เข้าใจตามหลักของการบริหารงานภายในวัด การบริหารจัดการติดขัด ไม่เข้าใจ จริงแล้วงานที่จะพัฒนานั้น ถ้าทำตามก็ดำเนินงานไปตามทิศทางที่วางแผนเอาไว้ก็จะประสบความสำเร็จ บุคลากรต้องมีการพัฒนาตนเอง เพื่อช่วยงานหรือเป็นกำลังในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายตามที่ตั้งไว้ ซึ่งผู้นำหรือเจ้าอาวาสก็ดี หรือผู้ที่เกี่ยวข้องก็ดี ต้องทราบดีว่าการบริหารงานบุคคลนั้น จะสามารถครองใจคนได้หรือไม่ ทั้งนี้การสั่งการหรือบัญชาการนั้นหากมีหลักการ วิธีการ หรือแนวทาง หากไม่ได้วางแผนงานแล้วการบริหารจัดการจะล้มเหลว รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ติดขัดแต่ความเป็นจริงแล้วนั้นการขาดความสามัคคี และไม่มีส่วนร่วมกับทางวัด เพียงแต่เข้ามาบางกลุ่มเท่านั้น ส่งผลถึงการขับเคลื่อนไปด้วยความล่าช้า

5.2 สภาพปัญหาด้านบุคลากร พบว่า บุคลากรยังขาดความรู้ที่จะไปปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา ดำเนินงานต่าง ๆ ก็ล่าช้าไป ขาดเรื่องของการทำงานเป็นทีม เพราะการทำงานเป็นทีมนั้น ถือว่าเป็นสิ่งที่ช่วยดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้รวดเร็ว สมาชิกทุกคนนั้นจะต้องมีเป้าหมายเดียวกันจะทำอะไรแล้วทุกคนต้องยอมรับร่วมกัน ที่มีอุปสรรคเป็นส่วนบุคคลที่อยู่ในวัดหรือองค์กรนั้น จะเห็นได้จาก ไม่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือเวลาประชุมก็ไม่เข้าประชุม ขาดการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการขับเคลื่อน ไม่เข้ากลุ่ม ซึ่งเกิดจากพฤติกรรม หรือนิสัยส่วนตัว และบางครั้งมีอารมณ์หรือทัศนคติที่แตกต่างจากกลุ่ม ขัดแย้ง ไม่ทำตามระบบที่ผู้นำวางแผนเอาไว้ ซึ่งเป็นปัญหาภายในวัด ไม่ทำตามระบบของทางคณะสงฆ์ที่วางระบบเอาไว้ บางวัดก็มีแนวคิดที่แตกต่างกัน ยึดความเป็นทิวทัศน์หรือมีตัวตนสูงมาก สิ่งเหล่านี้ทำให้องค์กรวัดขับเคลื่อนได้ช้ามาก บางวัดขาดการช่วยเหลือจากกลุ่มชุมชน หรือหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้นำที่มีทิวทัศน์สูง หรือมีความรู้แล้ว เป็นปัญหาอุปสรรคในการจัดการเกี่ยวกับบุคลากรภายนอก

5.3 สภาพปัญหาด้านการจัดการสถานที่ พบว่า การใช้ความรู้ของการจัดบริหารจัดการเรื่องของการวางแผนเกี่ยวกับสถานที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดนั้น ถือเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะการปฏิบัติธรรมต้องอาศัยสถานที่เป็นองค์ประกอบ ในเรื่องสัปปายะ หรือสร้างขึ้นใหม่ ปรับปรุงเพื่อเป็นที่ดึงดูดในการเข้ามาดู เยี่ยมชมของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางวัดจัดไว้ให้ แต่ที่เป็นอุปสรรคนั้น ก็ต้องอยู่กับสภาพพื้นที่ด้วย ว่าสถานที่หรือวัดนั้นมีพื้นที่เป็นอย่างไร อาจจะมีของเดิม เช่น ป่าไม้ การบริหารจัดการ ทั้งการสร้างขึ้นมาใหม่ทดแทน และศาลาปฏิบัติธรรมต้องวางตำแหน่งอยู่ตรงไหนของพื้นที่วัดที่ก็ต้องเข้าใจในการจัดการ ส่วนอุปสรรคนั้นขึ้นอยู่กับจัดการตามเหมาะสมเพียงใด และปัญหาในการจัดการด้านสถานที่นั้น ปัจจัยหรือแหล่งเงินทุนมากน้อย การก่อสร้างก็ขับเคลื่อนได้ด้วยความยากลำบากการบริหารจัดการสถานที่นั้น

5.4 สภาพปัญหาด้านงบประมาณ พบว่า วัดไม่มีทุนมากก็ต้องอาศัยญาติโยมหรือผู้มีจิตศรัทธาถวาย หรือบริจาค โดยงบประมาณต่าง ๆ จากทางคณะสงฆ์นั้นก็ไม่มี องค์กรแต่ละองค์กรต้องจัดหาเอง ตามมีตามได้ และต้องบริหารจัดการให้ดี มีบัญชีรายรับ รายจ่าย เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ถูกต้อง เพราะในสถานการณ์ปัจจุบันนั้น การตรวจสอบนั้นละเอียดมากขึ้น เพื่อมิให้เกิดความผิดพลาดก็ต้องทำให้ดี ตรงนี้ก็ให้แต่ละองค์กรเขาบริหารจัดการ แต่ที่สำคัญการขับเคลื่อนองค์กรนั้น ไม่มีทุนมาก หรือกำลังในการพัฒนานั้นยังขาดบางองค์กร ก็จะพัฒนาหรือบริหารจัดการลำบากคือทุนน้อย ไม่มีปัจจัยมากงบประมาณต่าง ๆ จากรายได้ของวัดหรือกำลังศรัทธาของญาติโยม ลำพังเงินสนับสนุนนั้นยาก หรือลำบาก เพราะปัจจัยเป็นสิ่งที่จะต้องจัดหา ซึ่งการขับเคลื่อนบางปีก็พอได้แต่บางครั้งหรือบางปีก็ไม่ตรงเป้าหมายที่วางแผนเอาไว้ ซึ่งตรงนี้ต้องดูสถานการณ์ปัจจุบันว่า ปีไหนเศรษฐกิจดีก็พอได้ แต่ถ้าปีไหนเศรษฐกิจไม่ดี ก็ลำบากบางครั้งในองค์กรหรือผู้ที่เกี่ยวข้องนั้นที่การขัดแย้งซึ่งกันและกันในองค์กรหรือความไม่เข้าใจในการบริหารจัดการ เกิดปัญหาตามมาว่า

อาทิเช่น การทะเลาะ การฟ้องร้องกัน เป็นต้น ทำให้การขับเคลื่อนการบริหารจัดการวัดไม่ก้าวหน้า ปัญหาด้านขาดงบประมาณหรือเงินทุน

2. พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด มีดังนี้

1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด เป็นการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และมีการวางแผนเป็นการพัฒนาเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และทำให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยความร่วมมือของกลุ่มบุคคล และยังเสนอว่า การพัฒนาวัดนั้นบางครั้งอาจให้แทนกันได้เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ห้วงผลขั้นสุดท้ายอย่างเดียวกัน คือ ความสำเร็จของงาน

2) แนวคิดพุทธวิธีในการพัฒนาวัดตามแนวพุทธปรัชญา เป็นแนวคิดการบริหารเชิงพุทธปรัชญา เป็นการทำงานด้วยสติปัญญาด้วยความหวังดีต่อสังคมเป็นหลัก ด้วยการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานตามแนวพระพุทธศาสนาและมนุษย์สัมพันธ์กับการจัดการเชิงพุทธ เป็นการพัฒนาให้รู้จักเป็นอยู่ได้อย่างดี โดยสอดคล้องกับความจริงของชีวิตที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ 3) แนวคิดเกี่ยวกับการกิจ เป็นภาระงานของพระสงฆ์หรือผู้นำทางสงฆ์ที่จะต้องพึงปฏิบัติในการบริหารจัดการตามพระราชบัญญัติของสงฆ์และกฎระเบียบทางมหาเถรสมาคมได้กำหนดเอาไว้ 6 ประการ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์

4) การพัฒนางานตามภารกิจของคณะสงฆ์ เป็นการพัฒนาและการบริหารจัดการภารกิจ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเป็นไปด้วยดีตามกฎระเบียบของมหาเถรสมาคมและไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย

3. บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด มีดังนี้

1) บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดตามหลักสัปปายะ 4 ด้านกายภาพ เจ้าอาวาสจะต้องยึดการปฏิบัติตามหน้าที่ภาระงานที่เกี่ยวในการบริหารจัดการตามแบบอย่างคณะสงฆ์ และมหาเถรสมาคมได้วางระเบียบการบริหารจัดการเอาไว้ เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยตามความประสงค์นั้น เพื่อวางกรอบปฏิบัติเอาไว้ในการพัฒนาองค์กรให้เกิดความสำเร็จ ด้านกายภาพเป็นการบริหารจัดการพัฒนาตามพุทธวิธี โดยวิเคราะห์แผนงาน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านงบประมาณ เพราะจะทำให้รู้ถึงสภาพที่มีอยู่ ทำให้ทราบถึงสิ่งที่ยังต้องเสริมหรือยังขาดอยู่ แล้วจะต้องมีการประชุมกัน การปรึกษาหารือ คณะกรรมการ คณะผู้ดำเนินงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชน ที่จะต้องร่วมด้วยกันในการระดมความรู้ ความคิดในการพิจารณาไปตามลำดับขั้นตอน การวางแผนงาน การดำเนินงานของแต่ละวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด

2) บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดหลักสัปปายะ 4 ด้านจิตภาพ สถานที่วัดหรือชุมชนนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งในการที่จะส่งผลถึงสุขภาวะต่าง ๆ ของความเป็นอยู่ โดยเฉพาะวัดที่อยู่ในชุมชนนั้น สิ่งรบกวนมีมากมาย ทั้งสภาวะอากาศเป็นพิษ ควันรถ ฝุ่นละออง หรือแม้แต่กระทั่งเสียง ก็รบกวนจนเกิดการทำกิจวัตรของพระสงฆ์ไม่ได้บางครั้งก็เป็นแบบนี้ที่ส่งผลกระทบจนเกิดการอาพาธได้ เพราะสิ่งแวดล้อมที่แคบหรือมีสิ่งรบกวนจะทำให้สุขภาวะความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เกิดผลกระทบ และไม่เอื้ออำนวย ดังนั้นเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์จะต้องปรับหรือบริหารจัดการวัดให้เหมาะสมความเป็นอยู่หรือเพื่อกระทำกิจวัตรได้อย่างถูกต้องดีงาม

3) บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดหลักสัปปายะ 4 ด้านปัญญา การบริหารจัดการวัดล้วนเป็นกระบวนการที่มุ่งให้งานบรรลุสำเร็จตามเป้าหมาย โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของคน ให้บรรลุสำเร็จตามที่กำหนด และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด อีกทั้ง ต้องคำนึงถึง ผลกระทบทาง

สิ่งแวดล้อม มลพิษที่เกิดขึ้น พระภิกษุสามเณรของวัด ทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรม เช่น ตามโรงเรียน หน่วยงานราชการ เอกชนและแหล่งชุมชนต่าง ๆ วัดมีการส่งเสริมสนับสนุน การสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน ด้านสาธารณะกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน วัดมีการส่งเสริม สนับสนุนเชิงรุก ให้มีจิตอาสา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดมีการส่งเสริม สนับสนุนเชิงรับ ให้มีอาสาสมัครแนวร่วมในการสอดส่องดูแลและพิทักษ์พระพุทธศาสนา

4) บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดหลักสี่ปายะ 4 ด้านสังคม เพื่อให้การสงเคราะห์แก่ชุมชนที่วัดตั้งอยู่ สถานที่และพื้นที่ของวัดถูกนำไปใช้หาผลประโยชน์ในทางที่ผิดจากวัตถุประสงค์ เช่น ให้เอกชนเช่า พื้นที่ของวัดทำธุรกิจบ้าง โดยวัดไม่ได้ใส่ใจต่อความต้องการในชุมชนที่วัดตั้งอยู่ และปัจจัยที่ได้ก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับวัดอย่างแท้จริง โดยวัดควรใช้สถานที่ของวัดที่มีอยู่ ให้เป็นไปเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนที่วัดตั้งอยู่ วัดควรจัดให้มีคณะกรรมการที่มาจากชุมชนที่วัดตั้งอยู่ วัดควรเป็นผู้นำในการจัดหาทุนในการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามระเบียบ และจัดสภาพแวดล้อมของวัด ให้เป็นสถานที่เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า 1) บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดตามหลักสี่ปายะ 4 ด้านกายภาพ เจ้าอาวาสจะต้องยึดการปฏิบัติตามหน้าที่ภาระงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการตามแบบอย่างคณะสงฆ์ และมหาเถรสมาคมได้วางระเบียบการบริหารจัดการเอาไว้ เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยตามความประสงค์นั้น เพื่อวางกรอบปฏิบัติเอาไว้ในการพัฒนาองค์กรให้เกิดความสำเร็จ ด้านกายภาพเป็นการบริหารจัดการพัฒนาตามพุทธวิธี โดยวิเคราะห์แผนงาน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านงบประมาณ เพราะจะทำให้รู้ถึงสภาพที่มีอยู่ ทำให้ทราบถึงสิ่งที่ยังต้องเสริมหรือยังขาดอยู่ แล้วจะต้องมีการประชุมกัน การปรึกษาหารือ คณะกรรมการ คณะผู้ดำเนินงาน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชน ที่จะต้องร่วมด้วยกันในการระดมความรู้ ความคิดในการพิจารณาไปตามลำดับขั้นตอน การวางแผนงาน การดำเนินงานของแต่ละวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งสอดคล้องกับพระครูสุตกิจสารวิมล (สุดใจ โกติรัตน์) (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารองค์กรของสำนักปฏิบัติธรรมเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้หลักสี่ปายะ 7 อย่างมาบูรณาการได้ 4 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรด้านการบริหารจัดการ ควรยึดหลักอัตตัญญา การรู้ตนเอง โดยการพิจารณาฐานะภาวะกำลังความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม และควรยึดหลักปริสัญญตา การรู้จักชุมชนการให้บริการแก่ชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน (2) รูปแบบการบริหารจัดการด้านบุคคล ด้านอัตตัญญา การเป็นผู้รู้จักผล รู้จุดหมายเป้าหมายการปฏิบัติขององค์กรว่าทำ เพื่อประโยชน์อะไร ผลลัพธ์ และด้านบุคคลัญญา การเป็นผู้รู้จักบุคคล การรู้บุคคล รู้ภูมิปัญญา รู้ภูมิธรรม (3) รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรสำนักปฏิบัติธรรมด้านสถานที่ ควรยึดหลักด้านธัมมัญญา การเป็นผู้รู้จักเหตุ การบริหารจัดการต่าง ๆ รู้เข้าใจสถานที่เกี่ยวกับสี่ปายะ และควรยึดหลักกาลัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักการเวลา ต้องวิเคราะห์งานและการกำหนดเวลา และ (4) รูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมด้านงบประมาณ ควรยึดหลักมัตตัญญาตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้จักความพอเพียง ความพอดี รู้จักขอบเขตความพอเหมาะสมในการใช้จ่ายงบประมาณ (พระครูสุตกิจสารวิมล (สุดใจ โกติรัตน์), 2564) 2) บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดหลักสี่ปายะ 4 ด้านจิตภาพ สถานที่วัดหรือชุมชนนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งในการที่จะส่งผลถึงสุขภาวะต่าง ๆ ของความเป็นอยู่

โดยเฉพาะวัดที่อยู่ในชุมชนนั้น สิ่งรบกวนมีมากมาย ทั้งสภาวะอากาศเป็นพิษ ควันรถ ฝุ่นละออง หรือแม้กระทั่งเสียง ก็รบกวนจนเกิดการทำกิจวัตรของพระสงฆ์ไม่ได้บางครั้งก็เป็นแบบนี้ที่ส่งผลกระทบจนเกิดการอาพาธได้ เพราะสิ่งแวดล้อมที่แคบหรือมีสิ่งรบกวนจะทำให้สภาวะความเป็นอยู่การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์เกิดผลกระทบ และไม่เอื้ออำนวย ดังนั้น เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์จะต้องปรับหรือบริหารจัดการวัดให้เหมาะสมความเป็นอยู่หรือเพื่อกระทำกิจวัตรได้อย่างถูกต้องดังาม ในข้อนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุรินทร์ สุมนโท (รุจิเวทย์) (2557) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" ผลการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์การ การตระหนักถึงความสามารถความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน 3) บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดหลักสี่ปายะ 4 ด้านปัญญา การบริหารจัดการวัดล้วนเป็นกระบวนการที่มุ่งให้งานบรรลุสำเร็จตามเป้าหมาย โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของคน ให้บรรลุสำเร็จตามที่กำหนด และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด อีกทั้ง ต้องคำนึงถึง ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม มลพิษที่เกิดขึ้น พระภิกษุสามเณรของวัด ทำหน้าที่อบรมส่งเสริมศีลธรรม เช่น ตามโรงเรียน หน่วยงานราชการ เอกชนและแหล่งชุมชนต่าง ๆ วัดมีการส่งเสริมสนับสนุน การสร้างเครือข่ายการดำเนินงานด้านสาธารณะกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน วัดมีการส่งเสริม สนับสนุนเชิงรุก ให้มีจิตอาสา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดมีการส่งเสริม สนับสนุนเชิงรับ ให้มีอาสาสมัคร แนวนร่วมในการสอดส่องดูแลและพิทักษ์พระพุทธศาสนา 4) บูรณาการพุทธวิธี ในการพัฒนาวัดหลักสี่ปายะ 4 ด้านสังคมเพื่อเป็นการให้การสงเคราะห์แก่ชุมชนที่วัดตั้งอยู่ สถานที่และพื้นที่ของวัดถูกนำไปใช้หาผลประโยชน์ในทางที่ผิดจากวัตถุประสงค์ เช่น ให้เอกชนเช่าพื้นที่ของวัดทำธุรกิจบ้าง เป็นต้น โดยวัดไม่ได้ใส่ใจต่อความต้องการในชุมชนที่วัดตั้งอยู่ และปัจจัยที่ได้ก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับวัดอย่างแท้จริง โดยวัดควรใช้สถานที่ของวัดที่มีอยู่ ให้เป็นไปเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของชุมชนที่วัดตั้งอยู่ วัดควรจัดให้มีคณะกรรมการที่มาจากชุมชนที่วัดตั้งอยู่ วัดควรเป็นผู้นำในการจัดหาทุนในการทำงานด้านสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปตามระเบียบ และจัดสภาพแวดล้อมของวัด ให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การพักผ่อนหย่อนใจจากข้อค้นพบสอดคล้องกับ พระครูวิสุธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาราโร) (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ ในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมี การพัฒนาการด้านเทคโนโลยีบูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนาการบริหาร การปกครองไปพร้อมกับ ความเจริญ และมีกฎหมายพระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะ การบริหาร การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการมีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการวัด ถือว่ามีส่วนสำคัญยิ่ง ในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหาร การปกครองวัดและคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถความเสียสละ และยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรข้อปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์ และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมัวเมาผิดทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร การปกครองอยู่เสมอ การบริหารจัดการวัดขององค์กรคณะสงฆ์ภาค 15 มีประเด็นสำคัญ 7 ประการได้แก่ ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด

ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ พุทธศิลป์ อาคารสถานที่ ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และ ปัญหาความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานของรัฐอันเป็นปัญหาที่สำคัญใหญ่หลวงสำหรับวัดและคณะสงฆ์ในภาค 15 การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ภาค 15 ในการบริหารกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่ 4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 5) ด้านการสาธารณูปการและ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ แบบ 5M ได้แก่ (1) บุคคล (M1 : Man) (2) เงิน (M2 : Money)(3) วัสดุอุปกรณ์ (M3 : Materials) (4) การจัดการ (M4 : management) และ (5) คุณธรรม (M5 : Moral) เป็นการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมดีงาม มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้นนับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ

องค์ความรู้ใหม่

บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการบริหารจัดการวัดเพื่อให้เกิด สบายะทางกาย จิต ปัญญา และสังคัม อันเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่ความเป็นธรรมณสถานอย่างยั่งยืนตามหลักพุทธวิธีที่ถูกต้อง

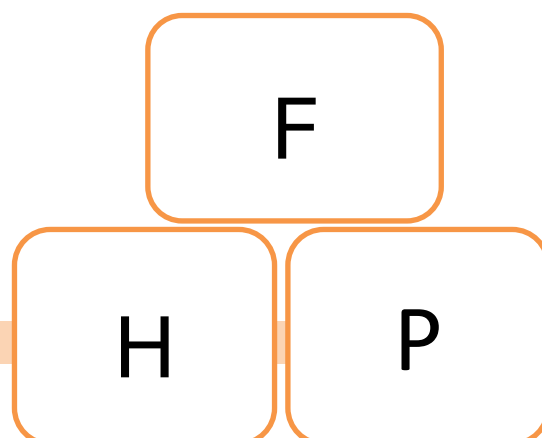
ดังนั้น องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยบูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งนี้ โดยสรุปเป็น FHP MODEL ดังนี้

1. F = Faith แปลว่า ศรัทธา การพัฒนาวัดด้วยหลักสบายะด้านสิ่งแวดล้อม สังคัม จิตใจ และ ทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เกิดศรัทธาต่อผู้ที่พบเห็น และเป็นแหล่งที่เชิญชวนผู้คนทั้งหลายให้เข้าสู่ความดีงามทั้งทางกายภาพและจิตใจ ก่อให้เกิดคุณค่าของการปฏิบัติตาม ด้วยการบริหารจัดการวัดเพื่อพัฒนาให้สังคัมชุมชนประเทศชาติเกิดความสงบร่มเย็น

2. H = Harmonious คือ ความสามัคคี การพัฒนาวัดด้วยหลักสบายะด้านสิ่งแวดล้อม สังคัม จิตใจ และทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เกิดความสมัคสมานสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาวัดวัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างสรรค์สังคัม ในทุกมิติที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดถึงวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นคติความเชื่อของคนในสังคัม

3. P = Prosperous คือ ความเจริญรุ่งเรือง การพัฒนาวัดด้วยหลักสบายะด้านสิ่งแวดล้อม สังคัม จิตใจ และทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในทุกๆด้าน โดยเฉพาะด้านจิตใจ เกิดความสุขสงบร่มเย็น ตลอดถึงศิลปสถาปัตยกรรม ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของความดีงาม

ซึ่งรูปแบบบูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด คือ “FHP MODEL” ดังแผนภูมิภาพข้างล่างนี้

สรุป

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด มีดังนี้ ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเพื่อให้การดำรงอยู่ของชีวิตมีคุณภาพ ด้านสังคม คือการพัฒนาด้านสังคม เป็นการพัฒนาคณะเพื่อให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล ด้านจิตใจ หลักการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธโดยยึดหลักบูรณาการ (Integration) คือหลักการของความสมดุลหมายถึงการทำให้สมบูรณ์ด้วยการนำหน่วยย่อยแต่ละหน่วยซึ่งมีความเชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกันมารวมกันทำให้เกิดความพอดีหรือสมดุล ด้านทรัพยากรมนุษย์ กระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น เป็นการพัฒนาศักยภาพในการที่ได้จากประสบการณ์ การอบรม การศึกษา และการพัฒนาควบคู่กันไป

2. พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัด คือพุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามหลักสัปปายะ 4 คือ 1) พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามหลักอวาสสัปปายะมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย 2) พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามหลักโคจรสัปปายะ เป็นการดำเนินงานพระสงฆ์ในเขตที่อาศัยอยู่ 3) พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามหลักภัสสสัปปายะ การพูดคุยหรือถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติ และ 4) พุทธวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาวัดตามหลักบุคคลสัปปายะ การจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสถานภาพ

3. บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด มีดังนี้ 1) บูรณาการหลักอวาสสัปปายะ ในการพัฒนาวัดด้านสิ่งแวดล้อม เจ้าอาวาสจะต้องยึดการปฏิบัติตามหน้าที่ภาระงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการตามแบบอย่างคณะสงฆ์ และการดำเนินงานของแต่ละวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) บูรณาการหลักโคจรสัปปายะ ในการพัฒนาวัดด้านสังคม เพื่อให้การสงเคราะห์แก่ชุมชนที่วัดตั้งอยู่ สถานที่และพื้นที่ของวัดถูกนำไปใช้หาผลประโยชน์ในทางที่ผิดจากวัตถุประสงค์ และจัดสภาพแวดล้อมของวัด ให้เป็นสถานที่เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ 3) บูรณาการหลักภัสสสัปปายะ ในการพัฒนาวัดด้านจิตใจ สถานที่วัดหรือชุมชนนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งในการที่จะส่งผลถึงสุขภาวะต่าง ๆ ของความเป็นอยู่ โดยเฉพาะวัดที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ เจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์จะต้องปรับหรือบริหารจัดการวัดให้เหมาะสมความเป็นอยู่หรือเพื่อกระทำกิจวัตรได้อย่างถูกต้องดีงาม 4) บูรณาการหลักบุคคลสัปปายะ ในการพัฒนาวัดด้านทรัพยากรมนุษย์ การบริหารจัดการวัดล้วนเป็นกระบวนการที่มุ่งให้งานบรรลุสำเร็จตามเป้าหมาย โดยอาศัยการทำงานร่วมกันของคน ให้บรรลุสำเร็จตามที่กำหนด และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำที่สุด มีการส่งเสริม สนับสนุนเชิงรับ ให้มีอาสาสมัคร แนวร่วมในการสวดสวดและพิทักษ์พระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง บูรณาการพุทธวิธีในการพัฒนาวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ดควรนำผลการวิจัยไปจัดทำคู่มือพุทธวิธีในการพัฒนาวัดที่ดี ในจังหวัดร้อยเอ็ดปรับปรุงรูปแบบและกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของวัดในจังหวัดร้อยเอ็ดให้มากขึ้น จัดพิมพ์และเผยแพร่ต่อสาธารณชนและวงการวิชาการ

2. คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด ควรขับเคลื่อนรูปแบบและกิจกรรมตามที่ได้วิจัยเสนอ ไปสู่ภาคการปฏิบัติอย่างจริงจัง มีการกำกับติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

การวิจัย ควรส่งเสริมการวิจัยที่ออกมาเป็นรูปธรรมและประชาสัมพันธ์ตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทาง ภาควิชาการ ชุมชน สังคม หรือแม้แต่นำเสนอการเรียนรู้อันภาคสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ที่สนใจได้รับความรู้จาก การนำเสนอ และนำไปภาคปฏิบัติจะเกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์ และชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด

5.3.3 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรจัดทำแผนพัฒนาเกี่ยวกับพุทธวิธีในการบริหารจัดการวัด ด้วยการระดมความคิดเห็นจาก ทุกภาคส่วนในการจัดทำแผนพัฒนาวัด แผนยุทธศาสตร์ จัดประชาพิจารณ์ และการถ่ายทอดแผนสู่ภาคปฏิบัติ การพัฒนาเครื่องมือบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพ ด้วยการสร้างเครื่องมือจัดเก็บศาสนสมบัติของวัด อย่างเป็นระบบ และสามารถสืบค้นศาสนสมบัติได้อย่างรวดเร็ว และพัฒนาวัดสู่เป้าหมาย ด้วยการพัฒนาวัด เป็นอุทยานการศึกษาภายในวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง และพัฒนาวัดเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น

2. ควรจัดตั้งสำนักงานภายในวัด ด้วยการเตรียมสถานที่จัดตั้งสำนักงาน เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ประจำสำนักงานให้ครบครัน แต่งตั้งบุคคลประจำสำนักงาน ดูแลสำนักงาน ปรับปรุงสำนักงานตามคำแนะนำ ของผู้รับบริการและเพิ่มช่องทางการติดต่อประสานงานกับชาวบ้านให้มากขึ้น สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ ด้วย การคัดเลือกพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ พัฒนาพระภิกษุสามเณรให้ได้รับการศึกษาในระดับที่ สูงขึ้น ส่งเสริมและสนับสนุนให้พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ และการพัฒนา ศักยภาพของเจ้าอาวาสอย่างต่อเนื่อง และสร้างศาสนทายาทที่ดี ด้วยการคัดเลือกศาสนทายาท อบรมศาสนา ทายาท ให้การศึกษาที่ดี และสนับสนุนทุนการศึกษา พัฒนาศาสนทายาทให้มีความพร้อมในทุกๆ ด้าน และ ส่งเสริมและสนับสนุนให้สนองงานคณะสงฆ์

5.3.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรพัฒนาเครือข่ายพุทธวิธีในการบริหารจัดการ ด้วยการเรียนรู้ร่วมกันที่ศูนย์ตำบลหรืออำเภอ มี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย สร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพ พัฒนาวัดตัวอย่างให้เป็น ต้นแบบ และส่งเสริมการสร้างแหล่งการเรียนรู้ เช่น ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านการพัฒนาร่างกาย ศีลธรรม สังคม จิตใจ และปัญญา ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ด้วยการพัฒนาผู้บริหารและครูมีคุณวุฒิและคุณธรรม การ สร้างครูให้เป็นผู้นำทางด้านวิชาการ สร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นระบบระเบียบ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูด ความสนใจต่อการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมของบ้าน วัด ชุมชน และราชการ ในการสนับสนุนและส่งเสริม และการสร้างเด็กและเยาวชนต้นแบบ ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่าง จริงจัง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ส่งเสริมให้นักเรียนกลุ่มเป้าหมาย และการเสริมสร้าง กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนร่วมกับ หน่วยงาน สถานศึกษา และชุมชน

2. ควรอนุรักษ์ศาสนสถานในวัดให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทย การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถาน จัดวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม และเชิง ปฏิบัติธรรม การพัฒนาศาสนบุคคล ด้วยการการพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำ หนังสือคู่มือ ประวัติวัด ศาสนพิธีกรรม ส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้ สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการเรียนการสอน และการพัฒนาศาสนพิธีกรรม ด้วยการอบรมให้ความรู้เรื่องการบริหารจัดการที่ถูกต้อง จัดทำคู่มือการพัฒนา ออกเผยแผ่ จัดกิจกรรมส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น และจัดกิจกรรมส่งเสริมกิจกรรมโครงการพัฒนา วัดอย่างสม่ำเสมอ

5.3.5 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดที่ดี เน้นไปที่การนำเอาทฤษฎีตะวันออก และตะวันตกมาบูรณาการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดที่ดี
2. ควรศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาวัดในทศวรรษหน้า เพื่อค้นหาแนวทาง วิธีการ หรือ หลักการสำคัญที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการวัดในทศวรรษหน้า เพื่อรองรับการเปลี่ยนในอนาคตที่ส่งผลต่อการพัฒนาวัด
3. ควรศึกษาเรื่องนวัตกรรมการสร้างวัดปลอดมลพิษ เน้นการบริหารจัดการที่เป็นเลิศด้านสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในวัด

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). คู่มือพระสังฆาธิการ, ว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและ คำสั่งของคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2538). คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- ไพโรจน์ ดวงศรี. (2558). รูปแบบโครงสร้างองค์การ และบทบาทการบริหารงานของพระสังฆาธิการที่มีผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์. ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ศิลปากร.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). (2545). การคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย.
- พระสุบิน กนตสีโล (ศรีบุญเรือง). (2549). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทัศนคติของชาวพุทธต่อบทบาทการพัฒนา ชุมชนของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม.วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหา บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหานพพล กนตสีโล. (2554). ภาวะผู้นำของการพัฒนาชุมชนของพระสังฆาธิการ จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุตกิจสารวิมล (สุดใจ โกติรัตน์). (2564). รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมเชิงพุทธบูรณาการใน จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท (รุจิเวทย์). (2557). การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด พระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิสุทธานันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2557). การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่ง พระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริอร ชันธหัตถ์. (2547). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: อักษราพิพัฒน์.